

**МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ****INTERNATIONAL PUBLIC LAW IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL
TRAINING OF TRANSLATORS**

**Кузьменко О.В., к.п.н., доцент,
доцент кафедри права**

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Гаряєва Г.М., доцент кафедри права

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

У статті аналізуються особливості залучення перекладачів до сфери комунікації між різними суб'єктами. Адже, велика кількість мов є не лише здобутком сучасної цивілізації, але чинником, що може створювати перепони на шляху динамічного обміну інформацією. Попри наявність можливості у широкого кола учасників спілкування вивчити на побутовому рівні додаткові мови для спілкування, залучення професійних перекладачів з порядку денного не знімається. Хартія перекладачів, що була ухвалена Конгресом у Дубровнику в 1963 році (зі змінами 1994 року) формує загальне тло для діяльності перекладачів та для формування професійних перекладів, зазначаючи про те, що перекладацька діяльність є постійною, універсальною та необхідною у всьому світі та, такою, що, створює відповідні можливості як для інтелектуального, так і матеріального обміну між націями, збагачує їхнє життя і сприяє кращому розумінню серед людей.

Ураховуючи основні вимоги, сформульовані на рівні як міжнародного права, так і національного, у статті конкретизуються основні з них. Так, на думку авторів, до основних правових вимог щодо якості перекладу з однієї мови на іншу можна віднести: 1) вільне володіння мовами перекладачем; 2) реалізацію творчого підходу з одночасним дотриманням усіх формалізованих вимог з метою забезпечення автентичності перекладу; 3) повноту перекладу з точки зору як форми, так і змісту; 4) правильність перекладу з точки зору відсутності викривлення змісту тексту (сформульованої позиції, показань тощо) адже за завідомо неправильний переклад у чинному процесуальному законодавстві встановлюється юридична відповідальність; 5) точність передання інформації; 6) оптимальну оперативність роботи перекладача, що відповідає тим задачам, які пов'язані з перекладом тексту як усного, так і письмового; 7) розуміння сфери, з якою пов'язано переклад тексту. Особливо підкреслюється, що наведені вимоги мають особливі грані прояву про здійсненні перекладу на міжнародному рівні, оскільки саме цей рівень для сучасного перекладача можна вважати основним.

Зазначається, що такі вимоги й особливості повинні знайти своє відбиття в особливостях підготовки перекладачів та особливо у частині, що пов'язана з опануванням слухачами міжнародного публічного права. Це зумовлено тим, що саме вказана навчальна дисципліна змістовно та суттєво розкриває базові сфери міжнародного спілкування крізь призму формалізованих правил, які забезпечують правове регулювання та чітке упорядкування. Крім того, знання міжнародного публічного права у великій кількості випадків будуть у нагоді при здійсненні перекладу, що пов'язаний з національними юрисдикційними видами діяльності, оскільки останні мають значне міжнародно-правове підґрунтя.

У межах курсу міжнародного публічного права, що спрямований на підготовку перекладачів можна виділити ті блоки, які для їхнього професійного становлення будуть визначальними, оскільки будуть сприяти формуванню знань, навичок та вмінь у відповідних сферах міжнародного спілкування. Відповідно, автори вказують на те, що у навчальному процесі таким темам варто приділити більше уваги.

Ключові слова: правовий статус перекладача, підготовка перекладачів, міжнародне публічне право, правові вимоги до перекладачів, юридична техніка, професійний переклад, Хартія перекладачів.

The article analyzes the peculiarities of the involvement of translators in the field of communication between different subjects. After all, a large number of languages is not only an achievement of modern civilization, but a factor that can create obstacles in the way of dynamic exchange of information. Despite the possibility for a wide range of communication participants to learn additional languages for communication at the household level, the involvement of professional translators is not removed from the agenda. The Charter of Translators, adopted by the Congress in Dubrovnik in 1963 (amended in 1994), forms the general background for the activity of translators and for the formation of professional translations, noting that translation activity is permanent, universal and necessary throughout the world and, as such, which creates appropriate opportunities for both intellectual and material exchange between nations, enriches their lives and promotes better understanding among people.

Taking into account the main requirements formulated at the level of both international law and national law, the article specifies the main ones. Thus, according to the authors, the main legal requirements for the quality of translation from one language to another include: 1) fluency in languages by the translator; 2) implementation of a creative approach with simultaneous compliance with all formalized requirements in order to ensure the authenticity of the translation; 3) the completeness of the translation in terms of both form and content; 4) the correctness of the translation from the point of view of the absence of distortion of the content of the text (formulated position, testimony, etc.), because legal responsibility is established for a known incorrect translation in the current procedural legislation; 5) accuracy of information transmission; 6) optimal efficiency of the translator's work, which corresponds to the tasks related to the translation of both oral and written texts; 7) understanding of the field with which the translation of the text is connected. It is especially emphasized that the above requirements have special aspects of the implementation of translation at the international level, since it is this level that can be considered basic for a modern translator.

It is noted that such requirements and features should be reflected in the specifics of training translators and especially in the part related to students' mastery of public international law. This is due to the fact that the specified academic discipline meaningfully and significantly reveals the basic areas of international communication through the prism of formalized rules that ensure legal regulation and clear ordering. In addition, knowledge of international public law in a large number of cases will be useful when performing translation related to national jurisdictional types of activities, since the latter have a significant international legal basis.

Within the course of international public law aimed at training translators, it is possible to highlight those blocks that will be decisive for their professional development, as they will contribute to the formation of knowledge, skills and abilities in the relevant spheres of international communication. Accordingly, the authors point out that such topics should be given more attention in the educational process.

Key words: legal status of a translator, training of translators, international public law, legal requirements for translators, legal technique, professional translation, Charter of translators.

У багатьох сферах суспільного життя доволі часто постає потреба у залученні перекладачів з метою вільного обміну інформацією, минаючи мовні бар'єри. Поліфонія існуючих мов, будучи здобутком сучасної цивілізації,

створює певні складнощі на шляху спілкування носіїв різних мов у межах їхніх комунікаційних зв'язків. Інколи це долається на побутовому рівні за допомогою вивчення, знання та застосування відповідними суб'єктами мов

міжнародного спілкування. Але дуже часто, а особливо у межах будь-яких форм офіційного спілкування, постає потреба у залученні професійних перекладачів.

Безперечно, необхідність у тих чи інших видах спілкування ставить на порядок денний існування різних форм роботи перекладачів, зокрема, усних перекладачів чи перекладачів, що здійснюють переклад письмових документів. Але у будь-якому разі йдеться не лише про переклад окремих слів та термінів, але й про створення відповідного інформаційного поля, з метою адекватного та точного передавання інформації. Не випадково, в абзаці третьому преамбули Хартії перекладачів [1], що була ухвалена Конгресом у Дубровнику в 1963 році (зі змінами 1994 року) прямо вказано на те, що перекладацька діяльність на сьогоднішній день є постійною, універсальною та необхідною у всьому світі та такою, що, створює відповідні можливості для інтелектуального та матеріального обміну між націями, тим самим збагачує їхнє життя і сприяє кращому розумінню серед людей.

С. Безкоровайний, коментуючи професійний аспект застосування цього документа, говорить про те, що у вказаній Хартії викладено усі базові та основні принципи роботи перекладача та основні вимоги до фахового і якісного перекладу. При цьому імперативно встановлено головну вимогу, що полягає у тому, що, перш за все, переклад повинен бути повним. Він повинен передавати як форму, так і зміст інформації [2]. Більше того, І. Качур указує також на те, що переклад, будучи творчим процесом, вимагає від перекладача не лише передачу змісту оригіналу, а й відтворення стилю та збереження смислового навантаження та культурних особливостей вихідного тексту. Для цього треба урахувати всі ці чинники з метою якнайточніше передати основну думку тексту [3, с. 145].

Вимоги до перекладачів ставляться також і національним законодавством. Так, перекладачі, будучи іншими учасниками кримінального провадження, мають свій статус згідно з нормами Кримінального процесуального кодексу України. У пункті 3 частини третьої статті 68 цього Кодексу [4] встановлено, що до базових обов'язків перекладача належить обов'язок здійснювати повний і правильний переклад, посвідчувати правильність перекладу своїм підписом. О.В. Сіренко, досліджуючи зарубіжний досвід участі перекладача у кримінальному провадженні, слушно зазначає, що саме за допомогою перекладача, як учасника кримінального провадження, гарантується право користуватися рідною мовою тим учасникам, чи взагалі не володіють державною мовою, або володіють нею на недостатньому рівні [5 с. 408]. При цьому перед початком процесуальної дії сторона кримінального провадження, яка залучила перекладача, чи слідчий суддя або суд пересвідчуються в особі й компетентності перекладача, з'ясовують його стосунки з підозрюваним, обвинуваченим, потерпілим, свідком, а також роз'яснюють його права та обов'язки (частина 4 статті 68 Кримінального процесуального кодексу України).

Майже аналогічні вимоги ставляться до перекладача і Цивільним процесуальним кодексом України [6] (частина третя стаття 75) з додаванням того, що перекладачем може бути особа, яка вільно володіє мовою, якою здійснюється цивільне судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного чи письмового перекладу з однієї мови на іншу (частина перша цієї ж статті). У свою чергу, у Митному кодексі України викладено в принципі такі ж вимоги щодо перекладача, але вказано на окрему деталь, яка, по-перше, розкриває специфіку діяльності, у межах якої постає питання про переклад, а, по-друге, розкриває потребу у розумінні перекладачем такої специфіки. Так, згідно з частинами першою та другою статті 503 цього Кодексу, перекладачем може бути особа, яка володіє мовою, знання якої необхідне для здійснення перекладу під час провадження у справі про порушення митних пра-

вил. Перекладач зобов'язаний точно і в повному обсязі здійснювати доручений йому переклад, у разі необхідності брати участь у проведенні процесуальних дій у справі про порушення митних правил.

Отже, перекладач повинен знати специфіку документування порушення митних правил, у межах якої потрібні і знання з міжнародного права. Це зумовлено, зокрема, і тим, що наведене документування та відповідно переклад будуть пов'язані з живанням таких специфічних термінів як: авторизований економічний оператор; валютні цінності (валюта України, іноземна валюта, платіжні документи та цінні папери (акції, облигації, купони до них, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, інші фінансові та банківські документи), банківські метали (золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів); вантаж експрес-перевізника; вантажне відправлення; ввезення товарів, транспортних засобів на митну територію України, вивезення товарів, транспортних засобів за межі митної території України; випуск товарів; візуальне інспектування; вільний обіг; декларант; декларація митної вартості; депеша; дозвіл митного органу; дорогоцінні метали, дорогоцінне каміння, дорогоцінне каміння органогенного утворення, напівдорогоцінне каміння; експрес-перевізник; загальна декларація прибуття; електронні інформаційні ресурси митних органів; заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; заходи офіційного контролю; іноземні товари; контрафактні товари; механізм «єдиного вікна»; митна декларація; міжнародний транспортний документ; міжнародні поштові відправлення; міжнародні експрес-відправлення; нерезиденти та багато інших.

Як видно специфіка мови такого документування величезна, а значить і перекладач, який бере участь у цій діяльності повинен орієнтуватися у ній. До речі, у юридичній літературі вказується на те, що діяльність перекладача у межах процесуального та матеріального права є дуже багатогранною та такою, що має різний рівень їхньої дотичності, у зв'язку з чим, пропонується виділяти не лише перекладача як такого, але й експерта (лінгвіста), спеціаліста (лінгвіста), консультанта (лінгвіста), а також вказується на потребу в об'єднанні засад їх правового статусу в єдину норму [7, с. 28].

Отже, до основних правових вимог щодо якості перекладу з однієї мови на іншу можна віднести: 1) вільне володіння мовами перекладачем; 2) реалізація творчого підходу з одночасним дотриманням усіх формалізованих вимог з метою забезпечення автентичності перекладу; 3) повнота перекладу з точки зору як форми, так і змісту; 4) правильність перекладу з точки зору відсутності викривлення змісту тексту, свідчень, позицій, показань тощо (за завідомо неправильний переклад у чинному процесуальному законодавстві встановлюється юридична відповідальність); 5) точність передання інформації; 6) оптимальна оперативність роботи перекладача, що відповідає тим задачам, які пов'язані з перекладом тексту як усного, так і письмового; 7) розуміння сфери, з якою пов'язано переклад тексту.

Остання вимога витікає у першу чергу з того, що стосується повноти перекладу з точки зору як форми, так і змісту. У цьому випадку постає питання про розуміння термінів, скорочень, дефініцій, особливостей слововживання, професіоналізмів, слів, які витікають з техніко-юридичних норм, де одночасно є як юридична специфіка, так і технічна. Більш того, деякі сфери об'єднують у собі як техніко-юридичні, так і військові специфічні особливості [8, с. 25].

Безумовно, наведені вимоги мають особливі грані про-яву при здійсненні перекладу на міжнародному рівні. До

речі, саме цей рівень для сучасного перекладача можна вважати основним. Як зауважує І. Качур, переклад міжнародної документації має свої змістовні особливості, що зумовлено наявністю у міжнародних документах значної кількості аббревіатур, скорочень, умовних позначень, спеціальної термінології. Крім того, ці тексти відрізняються певним типом граматичної структуризації та особливо вираженим функціональним стилем [3, с. 145].

Усе вищевикладене не може не знайти свого відбиття в особливостях підготовки та перепідготовки перекладачів та особливо у частині, що пов'язана з опануванням слухачами міжнародного публічного права. Це зумовлено тим, що саме вказана навчальна дисципліна змістовно та суттєво розкриває базові сфери міжнародного спілкування крізь призму формалізованих правил, які забезпечують правове регулювання та чітке упорядкування. Крім того, знання міжнародного публічного права у значній кількості випадків будуть у нагоді при здійсненні перекладу, що пов'язаний з національними юрисдикційними видами діяльності, оскільки останні мають значне міжнародно-правове підґрунтя. Так, наприклад, відповідно до частини другої статті 3 Кодексу адміністративного судочинства України [9], якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, передбачено інші правила, ніж установлені цим Кодексом, підлягають застосуванню саме правила міжнародного договору.

Під час опанування міжнародного публічного права вивчається уся сукупність міжнародно-правових принципів та норм, які виступають першоосновою регулювання ключових та базових міжнародних відносин. При цьому, як прямо зазначається в абзаці другого преамбули Резолюції 94 (I) Генеральної Асамблеї ООН «Про прогресивний розвиток міжнародного права та його кодифікацію» від 11 грудня 1946 року [10] постає актуальною задача щодо організації на різних рівнях не лише дослідження всього масиву проблем міжнародного публічного права, але й всебічного та змістовного вивчення всього того, що вже було досягнуто у цій сфері.

Разом із тим, у межах курсу міжнародного публічного права, що спрямований на підготовку перекладачів можна виділити ті блоки, які для їхнього професійного становлення слід уважати визначальними, оскільки вони будуть сприяти формуванню знань, навичок та вмінь у відповідних сферах міжнародного спілкування. Відповідно, вважаємо, що у навчальному процесі таким темам варто приділити більше уваги.

Так, особливої уваги у контексті вивчення міжнародного публічного права для перекладачів варта та його

частина, що стосується права міжнародних організацій. Це зумовлено тим, що саме такі організації виступають базовою та основною формою упорядкування та реалізації міжнародних відносин, мають потенційну можливість для постання як площадка для міжнародного спілкування, де найчастіше застосовується праця професійних перекладачів. Їх залучення та порядок діяльності, а також сфера застосування визначаються нормами міжнародного права, а специфічна термінологія, що з цим пов'язана впливає на особливості роботи перекладачів. Більш того, слід урахувати і те, що саме з діяльністю різноманітних міжнародних організацій пов'язано масивне використання різних скорочень та аббревіатур, які потрібно досконало знати з метою формування правильного й коректного перекладу.

Не випадково, в абзаці другому преамбули Резолюції 94 (I) Генеральної Асамблеї ООН «Про прогресивний розвиток міжнародного права та його кодифікацію» від 11 грудня 1946 року вказано на те, що при опануванні міжнародного права слід приділити увагу вивченню проектів та діяльності офіційних та не офіційних міжнародних установ та структур [10]. Безперечно, це не означає те, що у межах вивчення міжнародного публічного права слід приділяти увагу лише цим суб'єктам. Тема, у межах якої розкривається вся палітра суб'єктів міжнародного права також варта уваги, оскільки вона для теми попередньої є базовою. Тут і загальні підходи до суб'єктів та їхньої міжнародної правосуб'єктності, і держави як основні суб'єкти міжнародного права, і народи та нації, а також інші суб'єкти.

Окремим блоком питань, що виступають для міжнародного права як підґрунтя для його розвитку є право міжнародних договорів, оскільки саме ця галузь міжнародного публічного права регулює порядок укладання, реалізації та припинення міжнародних договорів. Фактично, ці норми визначають систему міжнародного правоутворення, яка має свою специфіку через особливості процедурних питань та застосування особливих правил юридичної техніки. Саме вони формують особливу мову міжнародних договорів, що доволі часто виступають предметом роботи перекладачів.

Отже, чинне законодавство, міжнародне публічне право та практика міжнародних відносин пред'являють до перекладів особливі вимоги, що повинно знайти своє відбиття у системі їхньої підготовки. Остання має включати глибоке вивчення всіх тем міжнародного публічного права. У той же час, деякі з тем потребують особливої уваги та більш глибокого вивчення, у зв'язку з тим, що саме вони безпосередньо стосуються практичних аспектів, у межах яких виникають найбільші ускладнення при здійсненні професійних перекладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хартія перекладачів 1963 року. URL: <https://studfile.net/preview/12505691/> (дата звернення: 12. 04. 2023 року).
2. Пресконференція: «Міжнародний день перекладача» від 30 вересня 2019 року. URL: <https://www.otv.ua/mizhnarodnyj-den-perekladacha/>. (Дата звернення 12.04.2023 р.).
3. Качур І. Особливості перекладу міжнародних документів. Актуальні проблеми міжнародних відносин та міжнародного права: матеріали Всеукраїнської наук. онлайн-конф. з міжнародною участю, м. Київ, 29 жовтня 2020 р. Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ: 2020. С. 144–148.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10. № 11–12. № 13. Ст. 88 (дата звернення 12.04.2023).
5. Сіренко О.В. Участь перекладача у кримінальному провадженні: зарубіжний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 408–411. URL: http://sej.org.ua/3_2020/101.pdf
6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст.492. (дата звернення 12.04.2023 р.).
7. Денисенко Г. Правовий статус лінгвіста як перекладача у межах правозастосовного процесу. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2014. 12. 2014. С. 27–30. URL: <http://www.jurnaluljuristic.in.ua/archive/2014/6/6.pdf>
8. Богуцький В. В., Григоренко Є. І. Юридична відповідальність у системі військового управління (теоретико-управлінський аспект): монографія / В. В. Богуцький, Є. І. Григоренко. Харків: Юрайт, 2022. С. 4–25.
9. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446. (дата звернення: 12.04.2023 р.).
10. Резолюція 94 (I) Генеральної Асамблеї ООН «Про прогресивний розвиток міжнародного права та його кодифікацію» від 11 грудня 1946 року. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=00YN2B9CF9&abz=1PRHW>